

061

Hvis ret skal være ret

En analyse af stigningen i HK og SiD's inddrevne erstatninger til medlemmerne

Sara Kudsk-Iversen, Jesper Due, Jørgen Steen Madsen

September 2005

ISBN 00-0000-000-0

Employment Relations
Research Centre
Department of Sociology
University of Copenhagen

Forskningscenter for
Arbejdsmarkeds - og
Organisationsstudier
Sociologisk Institut
Københavns Universitet

Øster Farimagsgade 5
DK - 1014 Copenhagen K
Tel: +45 35323299
Fax: +45 35323940
faos@sociology.ku.dk
www.faos.dk

Indholdsfortegnelse

1. Introduktion	3
2. Bag om tallene i de offentliggjorte årsrapporter	4
2.1 HKs opgørelser	5
2.2 SiD's opgørelser	6
3. Fagbevægelsens synliggørelseskampagne	8
3.1 Medlemmet i centrum - trit med tidens individualisering.....	9
4. Faglige knuder - om forhandlingskulturen	10
4.1 Årsager til de stigende retskonflikter.....	12
5. Konklusion	13
Kildefortegnelse	15

1. Introduktion

"Penge tilbage til medlemmerne", "Over en milliard kroner til medlemmerne", "Millionerne ruller". Således lød meldingerne i begyndelsen af april 2005 fra henholdsvis Fagligt Fælles Forbund (3F) og HK. Der er ingen tvivl, det er høje beløb, der var tale om: 3F inddrev i 2004 1.057 millioner kr.¹, mens HK inddrev 334 millioner kr.² Det høje niveau er en videreførelse af det egentlige boom i inddrevne midler, der forekom fra 2002 til 2003. Der havde SiD en stigning i inddrevne midler på ca. 31 pct., mens HK oplevede en stigning på 31,6 pct. Næsten samtidig med denne udmelding forlød det endvidere fra DI og 3Fs industrigruppe, at det er blevet sværere at forliges ved fællesmøder, mæglingssmøder og organisationsmøder, hvorfor flere sager ender ved faglig voldgift eller i Arbejdsretten (Andersen 3/6 2005).

Denne udvikling rejste nogle problemstillinger, som i dette forskningsnotat vil blive søgt åbnet op og indkredset:

- Er stigningen i statistikken udtryk for en reel stigning i inddrevne beløb, eller skyldes det hovedsageligt en bedre systematisering af indberetninger fra lokalafdelingerne i forbundene. I forhold til selve indholdet i sagerne vil en udredning af, om de bunder i brud på lovgivning, overenskomst eller en blanding mellem de to, tydeliggøre om en større kompleksitet på arbejdsmarkedet gør mulighederne for fejl større i dag end tidligere.
- Det er ikke noget nyt, at fagbevægelsen servicerer det enkelte individ, men tendensen til i en synlighedskampagne at bruge rationelle økonomiske argumenter for, hvad det enkelte medlem får ud af at være i en fagforening, synes at være af nyere dato, og kan muligvis ses i sammenhæng med fagbevægelsens fortsatte behov for at legitimere sin eksistensberettigelse.
- Har den øgede kompleksitet i reguleringsformerne på arbejdsmarkedet konsekvenser for det relationelle forhold mellem parterne i forhandlingssituationen. Dermed sagt, om stigningen i inddrevne beløb og antallet af retssager er symptomer på, at arbejdsmarkedets parter i mindre grad benytter den mere konsensusorienterede integrative forhandlingsteknik, og bevæger sig mere i retning af en distributiv forhandlingsteknik (Due & Madsen 1996).

¹ Beløbet stammer fra sager afsluttet ved forlig, ved faglig voldgift, i afskedigelsesnet, i arbejdsretten og ved de civile domstole. Det inddrevne beløb for 2004 vises dog som et korrigeret tal eftersom de sammenlagte KAD og SiD afdelinger i 2004 har haft mere travlt med fusion end med indberetningen af deres bedrifter.

² Beløbet stammer fra sager der er forligt på alle niveauer i forbundet, samt sager der afsluttet gennem det civilretlige system.

Problemstillingerne er søgt belyst ud fra de pågældende forbunds pressemeddelelser og årsberetninger, artikler, samt interviews med relevante repræsentanter fra HK, 3F, LO, DA og DI – interviews der betragtes som informationstekst, hvorfor der ikke vil blive citeret direkte ud fra dem, og de vil forblive anonyme.

SiD påbegyndte før fusionen med KAD i 2004 at opgøre inddrevne midler, mens KAD med fusionen begyndte at gøre sådanne tal op. Det er derfor SiD's årsberetninger, der kan følges år tilbage, hvorfor det er informationer fra SiD's nøgletal og 3F repræsentanter, der er blevet analyseret ud fra og sammenholdt med HK's udviklingstendenser. Gennemgående vil der blive henvist til SiD, når statistikken analyseres, mens 3F bruges ved den generelle analyse af tendenserne.

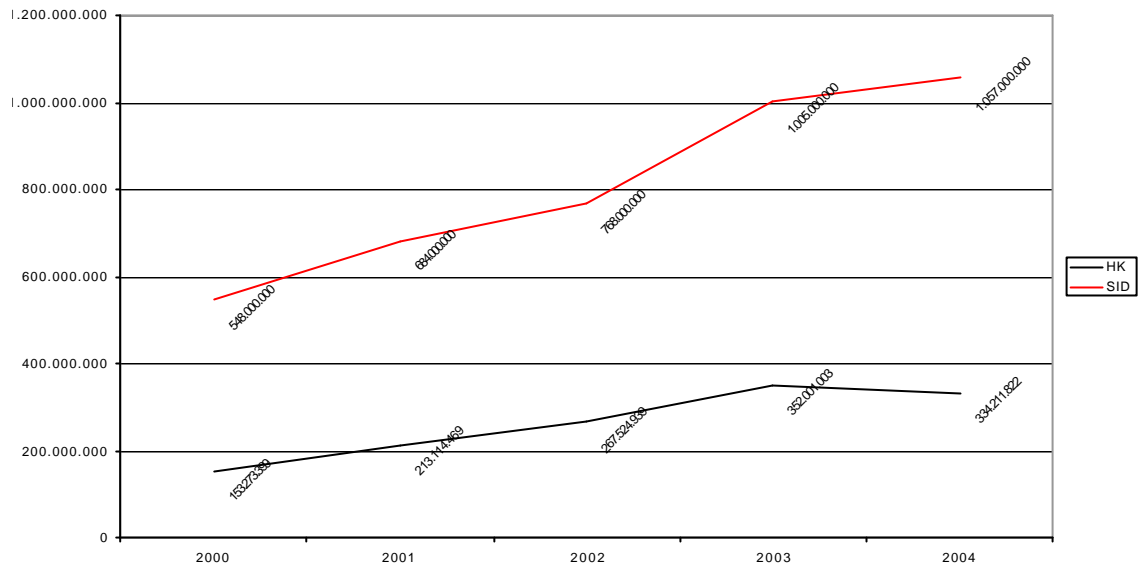
Undersøgelsen er gennemført af bach.scient.soc. Sara Kudsk-Iversen, der er projektmedarbejder ved FAOS. Jesper Due og Jørgen Steen Madsen har undervejs drøftet undersøgelsen med hende og har herunder bidraget med kommentarer samt justeringer og tilføjelser til det foreliggende forskningsnotat.

2. Bag om tallene i de offentliggjorte årsrapporter

Undersøgelsen har indkredset, om der er tale om systematiske og konsekvente opgørelser år for år, hvilket i udgangspunktet indikerer en mere reel stigning, eller om der har været ændringer i opgørelsesprocessen i form af nye beregningsmodeller eller svingende indberetningsprocenter fra lokalafdelingerne. Samtidig er det blevet undersøgt, hvor konflikterne oftest opstår - om det sker i forbindelse med lovgivning, overenskomstregler eller i gråzonen mellem de to, hvor velfærdsopgaver som bl.a. pension og barsel er blevet et partsansvar.

Opgørelserne over afsluttede sagers karakter og de beløb, der inddrives, er forskellige fra forbund til forbund, og det er derfor ikke muligt at give et generelt overblik over udviklingen. Ydermere er der specifikke karakteristika for de to forbunds opgørelser og udvikling, som ikke gør sig gældende generelt.

Begge forbund har udtalt, at deres sagsbyrde er stigende. HK har dog reelt set færre afsluttede sager, men til gengæld flere verserende sager, grundet de fortsat mere komplicerede sagsforløb. De fleste sager opstår ved påståede overenskomstbrud fra arbejdsgiveren, og dette er en tendens der er stigende. Som Leo Lybæk Hansen, afdelingsleder i LO's juridiske afdeling, har udtalt, er der de seneste år sket en forøgelse på 50 pct. i sager om overenskomstbrud som er anlagt af LO mod DA (Andersen, 3/6 2005).

Graf 1: SiD og HKs udvikling i inddrevne midler 2000-2004

Overordnet set skal det nævnes, at det fra flere sider er blevet pointeret, at man i læsningen af statistikken må tage højde for lønudviklingen³, som både smitter af på erstatningssummen af løn, forsikring og pensionsager, hvorfor udbetalingerne nødvendigvis bliver større. Det vil sige, at en del af stigningen, som ses ovenfor i graf 1, alene kan begrundes i lønstigninger.

2.1 HK's opgørelser

HK har opgørelser tilbage til starten af 1900 tallet, og har derfor en tradition for at indhente beretninger fra afdelingerne om, hvor meget de inddriver til medlemmerne. Indberetningsprocenterne fra lokalafdelingerne har dog været

Inddrevne midler til HK medlemmer

2000	153.273.399 millioner kr.
2001	213.114.469 millioner kr.
2002	267.524.939 millioner kr.
2003	352.001.003 millioner kr.
2004	334.211.822 millioner kr.

svingende, hvorfor validiteten i form af konsistens i de statistiske opgørelser kan diskuteres. En kampagne for at få lokalafdelingerne til at indberette mere konsekvent blev iværksat af HK's næstformand i starten af 2003. Man kan have en formodning om, at dette har medvirket til øgede indberetninger, som efterfølgende ses i statistikken i form af en markant forøgelse af inddrevne midler i 2003 i forhold til 2002 (dvs. at det ikke så meget er en reel stigning som et udtryk for en forbedret indberetningsproces).

Hos HK skal lokalafdelingerne i princippet indberette til forbundets juridiske afdeling, hver gang de inddriver penge til medlemmerne. HK's statistik omfatter dog kun forligte sager i afdelinger, sektorer og forbund, samt sager der er kørt gennem juridisk afdeling, dvs. lovgivningsmæssige sager. Det er HK's fire sektorer der fører sager i Arbejdsretten og ved faglig voldgift, men de har ikke samlede opgørelser over de beløb der inddrives til medlemmerne ved sager i Arbejdsretten, Afskedigelsesnævnet eller ved faglig voldgift. I HK's totale op-

³ Den reelle lønudvikling har de foregående 4 år i den private sektor set således ud (i pct.): 2001: 4,2 pct, 2002: 4,2 pct., 2003: 3,7 pct., 2004: 2,8 pct. (Finansministeriets Årsrapport maj 2005).

gørelse er der heller ikke inkluderet inddrevne beløb ved sager om arbejdsulykker/skader, da disse sager indtil for nyligt blev varetaget af socialrådgivere i de fire sektorer, hvorfor der ikke blev kørt statistik på dem fra centralt hold.

HK har ikke statistisk materiale, som gør det muligt at differentiere, hvilke afsluttede forligte sager der er relateret til lovgivning, overenskomst mm. De forhåndenværende opgørelser viser, at juridisk afdeling med og uden advokatbistand i 2004 stod for ca. 8,6 pct. af de inddrevne 334 mio. kr. Dette tal fortæller dog intet om, hvor mange af de forligte sager i afdelingerne der bundede i brud på lovgivningen. Dermed kan vi ikke på baggrund af statistikken sige noget om, hvorvidt der er flere sager i forbindelse ved lovgivning end ved overenskomstbrud. Det er dog blevet udtalt af HK/Privat, at de fleste sager, i hvert fald i HK/Privat, i højere grad opstår i forbindelse med overenskomsten end ved overtrædelser af lovgivning (interview med HK/Privat).

Sagerne der behandles i HK's juridiske afdeling, og som kører gennem det civilretlige system, er undtagelsesvist blevet analyseret ud fra de afsluttede sagers karakter. Her er det tydeligt, at det hovedsageligt er sager om usaglig opsigelse, samt misligholdelse af ansættelsesforhold fra arbejdsgiversiden, der er oftest forekommende. Det ses tydeligt på deres statistikker, hvornår arbejdsmarkedet har været presset (målt på stigende konkurser og arbejdsløshed), da det netop giver sig udslag i førnævnte sager, fx er der i 2001 en stigning på 42 pct. i sager i forbindelse med paragraf 2b om regler om urimelig opsigelse (HK statistik, Interview).

At arbejdsmarkedet var specielt presset i 2001 kan også ses i de store udbetalinger fra Garantifonden, som forekom året efter i 2002 til HK's medlemmer. Her steg beløbet fra ca. 41,6 millioner kr. i 2001 til 75,9 millioner kr. i 2002.

2.2 SiD's opgørelser

SiD har foretaget opgørelserne i sin nuværende form siden 2000, hvor en systematisering af indberetningerne fra lokalafdelingerne blev påbegyndt. Det har været lidt af en bedrift, at få lokalafdelingerne til at prioritere at rapportere til forbundet, idet de ikke mente, det var vigtigt at føre statistik (og ikke ønskede konkurrence imellem afdelingerne), men snarere at løse sagerne. I takt med, at andre fagforeninger, specielt Den kristelige fagforening, har ført kampagner om deres bedrifter, er opgørelserne i SiD blevet mere fyldestgørende og systematiserede. Dette betyder, at stigningen i inddrevne beløb muligvis ikke er så dramatisk, som det ser ud. Den stødte stigning siden 2000, som ses i graf 1, kan delvist skyldes, at afdelingerne er blevet bedre til at indberette forligte sager - dette er i hvert fald SiD (nu 3F's) egen udlægning. SiD's opgørelser inkluderer både forligte sager samt sager, der er ført gennem henholdsvis det civilretlige og fagretlige system og kommet til retlig afgørelser.

Tabel 1: Fordelingen af inddrevne midler

(Tal i hele millioner kr.)	2002	2003	2004 ⁴
Faglige sager ⁵	99	96	57
Pensionsager	34	25	44
Arbejdsulykker/skader	328	708	475
Juridiske sager	114	51	30
Forsikringsager	78	104	81
Andre ⁶	115	21	18

Dog kan en mere systematisk opgørelse af inddrevne beløb ikke alene forklare stigningen. Hvis man ser på tabel 1, ses det, at der blev inddrevet langt færre penge i 2003 end i 2002 i alle kategorier, på nær "Arbejdsulykker/skader" og "forsikringsager". Der blev inddrevet erstatning for 33,3 procent mere i forsikringsager, og i arbejdsulyk-

ke/skade sager var stigningen på over 100 procent.

Grunden til, at beløbet for Arbejdsulykker/skader stiger fra 2002 til 2003, skal findes i beregningsmetoden for, hvordan erstatning for tabt erhvervsevne gøres op. Netop i 2003 ændredes beregningsmetoden, så alle afdelinger skal indberette ét beløb, opgjort som en såkaldt "livserstatning", og erstatningen figurerer derved blot én gang i statistikken. Førhen var der ikke systematisk opgørelse, og det var derfor svært at opgøre de løbende erstatninger medlemmerne fik tilkendt, mens enkeltudbetalingerne var ligetil. Denne metode er både anerkendt og anvendes af Arbejdsskadestyrelsen og Arbejdsdirektoratet. Den helt store "pengesluger" for SiD, og nu også for 3F, er dog uden tvivl i sager i forbindelse med arbejdsulykker/skader (3F interview).

Stigningen i forsikringsager omhandler "Gruppeliv", "Fritidsulykke" og andre former for forsikringsager. Den nærmere årsag til denne stigning har ikke været mulig at indkredse, men det er dog blevet påpeget fra 3F, at disse sager ofte ender med retssag, da forsikringsselskaberne sjældent ønsker forlig (3F interview).

Ser man på SiD's årsopgørelse (tabel 1), ses det at der inddrives stadig færre penge i forbindelse med juridiske sager. I årsopgørelsen dækker kategorien "juridiske sager" over feriesager, sygedagpengesager, ligebehandlingssager og erstatningssager fra Garantifonden. At der i 2002 er så højt et beløb (114 millioner) i forbindelse med juridiske sager, kan muligvis forklares på samme vis som ved HK - nemlig at der i 2001 var et presset arbejdsmarked, og at dette forårsagede en del konkursbevillinger og dermed udbetalinger fra Garantifonden året efter. Sætter man dette i forhold til Garantifondens årsregnskab for samme år vidner det om et generelt presset arbejdsmarked, idet GF udbetalte 533 millioner mod 286 mio. kr. i 2001 (se graf 1 i bilag).

Der er sket en udvikling generelt set, efter velfærdsspørgsmålenes indtræden i overenskomsterne, fx pension og ferie. Dette er et gråzone-område, hvor spillet mellem overenskomst og lovgivning er kompliceret, hvorfor man ofte støder ind i problemer, fx i forbindelse med ferie, som jo er én af de punkter,

⁴ Tallene for 2004 er her ikke korrigeret for svarprocent og opgørelsesperiode. På trods af det, kan det bemærkes, at det inddrevne beløb vedr. pensionsager er steget i 2004. Tallene er afrundet til hele millioner, derfor er summen af tallene i 2004 her 705 millioner i stedet for 704 (3F Årsberetning).

⁵ Denne kategori dækker fx over lønsager, afskedigelsessager, arbejdsretssager og sager om manglende ansættelsesbeviser (3Fs indberetningsark).

⁶ Denne kategori dækker over skattesager, sociale sager og andre sager (3Fs indberetningsark).

hvor HK har mange sager (HK Juridisk bistand). En anden type sager, man specielt har oplevet en stigning i, er pensionssager⁷. Både 3F og LO har nævnt denne type sager som stigende, hvilket tilsvares af, at mange af sagerne der ender i Arbejdsretten, handler om manglende indbetalinger af pension. Fra DI's side beklages dette, da der ikke burde være så mange sager her, eftersom det jo er penge arbejdsgiveren holder tilbage for lønmodtageren hver måned.

Sammenfattende kan man sige, at det har vist sig, at en stor del af årsagen til stigningen i inddrevne beløb for SiD's vedkommende skyldes en ny beregningsmodel for løbende erstatninger i 2002-2003. Endvidere har HK's stigning samme år vist sig til dels at skyldes en større indsats for, at få afdelingerne til at indberette mere konsekvent til forbundet. Det vil sige, at stigningen i statistikken ikke nødvendigvis tilsvares af en reel stigning i inddrevne beløb ude i afdelingerne, da indberetningsprocenterne og metoderne ikke har været konsistente de forløbne 5 år. Selvom det tilsyneladende i hovedsagen skyldes en forbedret systematisering af indberetninger, er der dog også andre elementer der har spillet ind i især den dramatiske ændring fra 2001 til 2002 i HK. Konjunkturudsving i samfundsøkonomien synes at have en effekt i form af store udbetalinger fra Garantifonden, som fagforeningerne stiller krav om for deres medlemmer. Samtidig lader det til, at det er i gråzone-området mellem lov og overenskomst, at det er svært at manøvrere, hvilket blandt andet har udmøntet sig i en markant stigning i pensionssager. Udtalelser fra HK og 3F indikerer, at der er en generel tendens til, at der opstår flest sager i forbindelse med overenskomstbrud af en art - dog er det fra HK's side umuligt at verificere i tal, da forbundet ikke har samlet overblik over forligte sagers karakter.

3. Fagbevægelsens synliggørelseskampagne

Systematiseringen af og fokuseringen på opgørelser over forbundenes formåen, samt offentliggørelser af markante stigninger sat i relation til forbundenes professionalismisme og kompetence, lader til at være en vægtig delkomponent i fagbevægelsens synliggørelseskampagne. En kampagne for at legitimere deres eksistensberettigelse, men også som et mere instrumentelt orienteret redskab til at vise medlemmer og potentielle medlemmer, at det kan betale sig at organisere sig. Det indikerer, at forbundene nu i forsøget på at fastholde gamle og tiltrække nye medlemmer bruger en anderledes retorik end hidtil, idet det fra at have handlet mere om en klassebevægelse, der varetog kollektive rettigheder, nu er et mere eksplicit og konsekvent fokus på det individuelle medlems rettigheder og behov. Denne igangværende transformation lader til at afspejle en forståelse på centralt plan for, at nutidens medlemmer er instrumentelt tænkende individer, som skal have valuta for fagforeningskontinentet. Derved formår de i en synlighedskampagne at slå på, at sandsynligheden for, at man en dag står med "håret i postkassen" er nærværende, og at de har store kompetencer indenfor sagsbehandling og løsning af sagerne til medlemmets fordel (Søborg 2, 6/4 2005).

⁷ I 3F's opgørelser figurerer pensionssager kun, hvis der har været tvivl om pensionsudbetalingen. Hvis det blot er en "automatisk udbetaling" betragtes det ikke som en sag.

3.1 Medlemmet i centrum - trit med tidens individualisering

Det gennemgående indtryk har været, at fagforeningerne til stadighed forsøger at sætte individet, altså det enkelte medlem, i centrum for deres serviceorientering. Som der stod i et LO dokument ("Organisationspolitiske udfordringer 1999-2003"), så har én af de generelle organisationspolitiske udfordringer for fagbevægelsen været "at udvikle interessevaretagelse til at imødekomme forskellige, individuelle medlemsønsker" (s. 5). Men for at imødekomme det individuelle medlem, er fagforeningerne blevet nød til at tale med en mere økonomisk instrumentel retorik.

For eksempel har de udmeldt, at sagsomkostningerne for en lønmodtager kan blive meget høje, hvorfor det ofte ikke, som almindelig lønmodtager, kan betale sig at føre en sag - man ville simpelthen bruge flere eller lige så mange penge, som man vandt i erstatning (Deltamagasinet 2/2005)! Herved promoverer fagforeningerne sig ved at sige, at det ikke koster medlemmet en øre (altså udover medlemskabet) at føre en sag gennem dem. Det er dermed økonomiske og serviceminded argumenter der tages i brug, når fagforeningerne prøver at appellere til lønmodtagerne. Dette tilsyneladende ud fra en erkendelse af, at det er det medlemmerne vil have - de vil have valuta for pengene, og samtidig føle at de gennem organisationen kan stå på deres ret.

Som en del af effektiviserings- og professionaliseringsudviklingen har mange af organisationerne undergået en omstrukturering, der for SiDs vedkommende betød en fusion med KAD og en sammenlægning af næsten 300 lokalafdelinger til omkring 78, mens HK pt. er i gang med en sammenlægning af lokalafdelinger. Dette indebærer, at afdelingerne kan yde en bredere og mere specialiseret service til medlemmerne, fx. som 3F, der nu har en socialrådgiver i stort set alle lokalafdelinger.

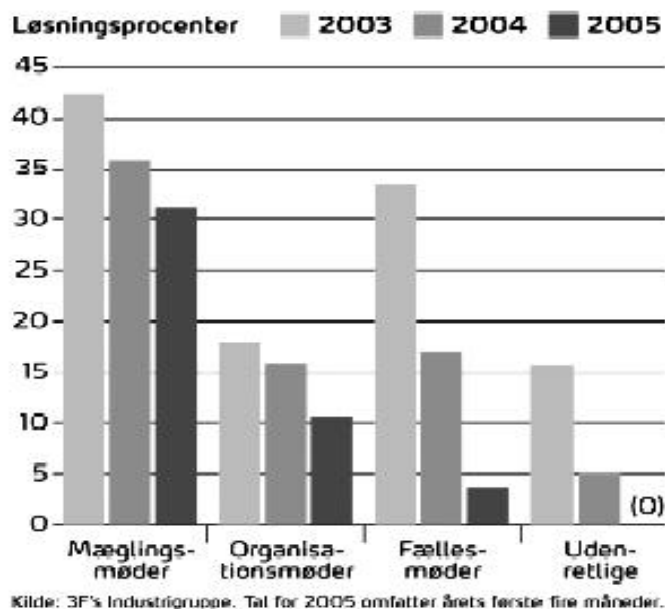
For at kunne holde trit med udviklingen på arbejdsmarkedet, hvor både overskomster og love er blevet mere komplicerede, er der i organisationerne opstået et behov for specialister til at rådgive og tolke reglerne. Dette har givet sig udslag i ansættelse af jurister, socialrådgivere, i nogle tilfælde advokater og økonomer - det er ikke et helt nyt fænomen, men er en udvikling, der tog fart fra slutningen af 1980'erne. Socialrådgiverne er specialiserede indenfor arbejdsulykker/skader, og sidder ude i de fleste lokalafdelinger i 3F. I HK har de hidtil siddet i sektorerne, men er nu i en skadesafdeling centralt i forbundet. Juristerne sidder centralt i forbundene i begge organisationer, og rådgiver dagligt lokalafdelingerne, udover også at behandle de lovgivningsmæssige sager, hvis konflikterne ikke er blevet forligt længere nede i forhandlingskæden. På arbejdsgiversiden er der en opfattelse af at fagforeningerne nogle gange bruger disse specialister - juristerne og advokaterne - mere end nødvendigt er for at vise udadtil til medlemmerne, at de er professionelle og tager sagerne så alvorligt at de ikke blot kan forliges. Dette er dog ikke blevet bekræftet fra 3F og HK. I de to forbund er det den almindelige praksis, at det i de allerfleste tilfælde er faglige forhandlingssekretærer der er mæglere, og at jurister og i sidste tilfælde advokater kun bruges, hvis alt andet er mislykkedes. Om mæglingsforsøgene hurtigere afsluttes nu end førhen, melder historien dog ikke noget om.

4. Faglige knuder - om forhandlingskulturen

Det skal understreges, at størstedelen af sagerne fortsat løses ved forlig på lokalt plan, og hvis ikke det lykkes, så er de fleste løst, når man når til organisationsmøde-niveau. Det vil sige, at der stadig er en udbredt tendens til konsensusforhandling, dog med en stigning i sager der kommer til retsopgør. Spørgsmålet er, om den stigning indikerer, at den danske model er under pres i en nutid der er præget, dels af at reguleringerne er blevet mere komplekse, og dels at arbejdsmarkedets parter skal redefinere sig selv og deres legitimeringsgrundlag, og herved i processen muligvis lægger mere vægt på at vinde og vise resultater i kroner og øre, end på det kompromis og den vind-vind forhandlingsmetode som mæglingssystemet før har været kendetegnet af. Spørgsmålet er, om der kan være tale om en ny forhandlingskultur in spe, som mere handler om hvad der er retligt korrekt, frem for hvad der er forhandlingsmæssigt hensigtsmæssigt.

Både 3F's industrigruppe og DI har offentligt fremhævet, at det er blevet svære at forhandle sig på plads ved mæglingsmøder, organisationsmøder eller fællesmøder, og at flere sager ender i arbejdsretten eller med faglig voldgift (Andersen, 3/6 2005, 3F Industrigruppe). Den faldende løsningsprocent i nedenstående graf 2, viser tydeligt tendensen. Dog skal det pointeres, at sagerne, selvom de ikke forliges ved diverse mæglingsmøder, kan forliges helt indtil en retsafgørelse foreligger. Det vil sige, at tendensen i sig selv ikke viser, om der er flere retsafgørelser.

Graf 2

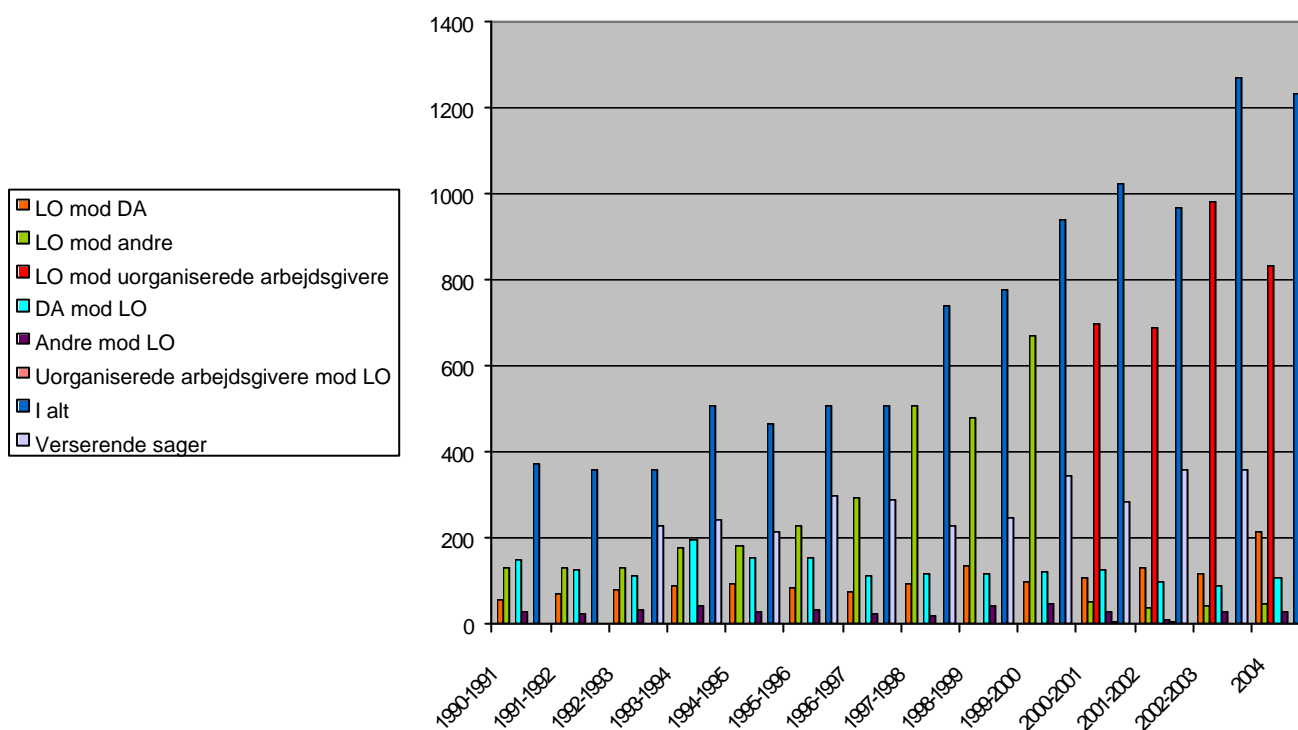
Senest har Arne Sørensen, den nye daglige leder i CO-industri, i et interview til CO-industri udtalt, at "der er tale om en generel udvikling, hvor det er blevet sådan, at man ikke længere går efter at finde forhandlingsløsninger, men går efter at få ret" (Krarup, 23/8 2005).

Da det er svært at danne sig et overblik over antallet af sager, der ender med faglig voldgift, fordi nogle håndteres af den lokale afdeling, mens andre håndte-

res af forbundet og igen andre af hovedorganisationen, er udgangspunktet for en analyse her sagerne i Arbejdsretten, som alle sammen føres gennem LO. Da der oftest er tale om retskonflikter, frem for fortolkningsproblemer, giver dette alligevel et godt billede på udviklingen (HK interview).

Udmeldingen om, at der er flere arbejdsretssager, understøttes af LO's statistik over sagerne i Arbejdsretten (se graf 3), hvor man kan notere sig en markant generel stigning af førte sager. Tendensen er, at LO anlægger flere og flere sager både mod DA organiserede arbejdsgivere, men mestendels imod uorganiserede arbejdsgivere. Fx blev der afsluttet 230 sager i 95/96, som LO havde anlagt mod kategorien "andre", som på det tidspunkt inkluderede uorganiserede arbejdsgivere, mens dette tal i 2004 var steget til hele 834 sager alene imod uorganiserede arbejdsgivere.

Graf 3: Opgørelse over afsluttede sager i Arbejdsretten⁸

Den markante stigning, som LO's opgørelser viser, genfindes også i Arbejdsrettens statistik (se graf 2 i bilag). Stigningen i antallet af sager som Arbejdsretten oplevede fra 2002 til 2003 er dog stagneret i 2004 (ses også i LO's opgørel-

⁸ Diagrammet er konstrueret ud fra LO's sagsopgørelser i Arbejdsretten. Som det ses i statistikken udvikles LO's kategorier i 2000, hvor kategorien "LO mod uorganiserede arbejdsgivere" introduceres. I og med det markante fald der samtidig foregår i kategorien "LO mod andre", formodes det at kategorien "mod uorganiserede arbejdsgivere" har været gemt i "LO mod andre" førhen, og nu blot er blevet uddifferentieret. I kategorien "verserende sager" tegner LO sig for over halvdelen af sagerne over alle årene.

Antallet af afsluttede sager er opgjort fra 1. juni til 31. maj året efter, på nær opgørelsen for år 2004, der dækker 1. januar til 31. december 2004. Derfor kan tallene ikke direkte sammenlignes med Arbejdsrettens opgørelse over afsluttede sager – dog giver det en klar indikation af at LO-DA er dem der fører flest sager i Arbejdsretten.

ser), og tendensen pt. for 2005 tyder på at den vil holde det samme niveau på omkring 1300 modtagne sager (kilde: Arbejdsretten, Marianne Bjørnhauge). Årsagen til denne stigning er ikke entydig, men graf 3 viser, at det oftest er LO, der "slæber" uorganiserede arbejdsgivere i Arbejdsretten. Det er tit sager, som aldrig var endt i retten, hvis arbejdsgiveren havde været organiseret. Dette viser, at det DA-LO organiserede arbejdsmarked er bedre til at forhandle sig på plads, inden det når så vidt. Dog kan man også se, at der er en mærkbar stigning i sager ført af LO imod DA, idet der i 1994/95 var 95 afsluttede sager mod DA, anlagt af LO, mens antallet af afsluttede sager i 2004 var oppe på 214. Dette vidner generelt set om flere sager om påståede overenskomstbrud fra arbejdsgivernes side.

4.1 Årsager til de stigende retskonflikter

Arne Sørensen har tidligere på året udtalt, at den øgede tendens til overenskomstbrud skyldes en mere bevidst strategi, hvor man fra begge sider prøver at vinde land mellem overenskomsterne (Andersen 3/6 2005). Både 3F og HK har sagt, at deres opfattelse er, at arbejdsgivernes jurister er tilbøjelig til at slå over i et juristeri-spor somme tider uden forståelse for kompromiset som løsningsmodel.

Efter DA's opfattelse, er én af grundene til de mange retsopgør, at der syntes at ske en bevægelse væk fra den gamle kompromissøgende forhandlingssituation, hvor der blev mæglet mellem to parter, der begge havde kendskab til og viden om virksomhedskulturen og overenskomsternes spidsfindigheder. Hvor parterne, når der opstod problemer i forbindelse med overholdelse af overenskomsten, kunne sætte sig ned og mægle et forlig, som måske ikke var så juridisk korrekt, men som dog løste sagen. Nu er der en tendens til, at det er en tredje part der mægler ved konfliktløsning, og måske i højere grad går op i juraen og korrektheden og i at få ret, end i at få skabt en løsning sammen med modparten.

Også Niels Overgaard, overenskomstchef i DI, er kommet med lignende udtalelser om, at der er gået juristeri i den fra begge sider af forhandlingsbordet (Andersen, 3/6 2005). Denne tendens skyldes efter sigende det faktum, at det oftere end førhen er advokater eller akademikere som ikke har den samme kendskab til og føling med virksomhedernes gøren og laden og med intentionerne bag overenskomsterne. Disse udtalelser er i høj grad repræsenteret på arbejdsgiversiden, men også i LO kunne de nikke genkendende til en overordnet tendens i den retning.

HK/Privat understreger dog, at det er faglige sekretærer, der fører forhandlinger i forhold til fagretlige problemer - først når de opgiver at løse sagen, går det videre til advokater hos LO eller CO-industri. Også 3F understreger, at deres forhandlingssekretærer har baggrund som tillidsrepræsentanter, før de blev valgt ind i en afdeling, og at det ofte er de samme, som forhandlede overenskomsterne hjem. De har dog flere akademikere ansat end tidligere på de faglige sekretariater, men de er ansat under forhandlingssekretærerne.

Fra arbejdsgiversiden fremførtes den betragtning, at tillidsmænd i højere grad nu sender sager videre til organisationen, fordi de ikke tør stå med ansvaret for at forhandle et forlig, som medlemmet muligvis ikke er tilfreds med. Dette

kan sættes i relation til den rettighedsfølelse, fagforeningerne i stigende grad har noteret sig blandt deres medlemmer. En konsekvens af, at medlemmet er kommet i centrum, er, at medlemmet nu er med i forhandlingsprocessen om løsningen af det specifikke problem. Før i tiden var det organisationerne, der løste sagerne for derefter at orientere et medlem. Nu søger de hyppigere medlemmets accept, hvilket muligvis fører til flere sager af to sammenhængende årsager:

- Det er indtrykket i forbundene, at medlemmerne (som resten af samfundsborgerne) står mere på deres ret i dag, og derfor henvender sig med flere sager til forbundene end hidtil. Opfattelsen hos hovedorganisationerne var endvidere, at flere medlemmer måske insisterer på at få ført en sag længere end nødvendigt (og fornuftigt)er.
- Både 3F og HK har interne ombudsmandsinstitutioner. SiD (3F) har siden 2003 haft et klageråd, mens HK har haft et klagenevni siden 1995. Det er dog ikke mange sager, der føres her, men hos hovedorganisationerne DA og LO er det blevet antydnet, at dette medvirker til at sætte et større fokus på den juridiske løsning af en sag end der tidligere var.

Det kan det være svært, at konkludere hvordan bevægelsen fra den integrative forhandlingskultur til den mere distributive retsfokuserede kultur er opstået, på hvilke niveauer og om det er et mere personbundet problem (på bestemte tillidsmænd, jurister mm). Det er dog evident, at parterne hver især opfatter hinandens evner til kompromis som problematisk. Fra alle sider lyder det, at der er en vis stejlhed, som oftere nu end førhen forårsager, at sager ryger hele vejen til Arbejdsretten eller slutter med en faglig voldgift.

5. Konklusion

Undersøgelsen har belyst flere overordnede spørgsmål:

For det første har den vist, at de faglige organisationer synes at løse den klassiske opgave med at sikre de individuelle medlemmers rettigheder mere effektivt end tidligere – formentlig fordi det er nødvendigt at lægge øget vægt på den individuelle interessevaretagelse i forhold til den kollektive interessevaretagelse i en ”individualiserings tidsalder”.

Selvom der syntes at være en omfattende stigning i det beløb forbundene inddriver til deres medlemmer, viser gennemgangen af tallene dog mest af alt, at denne stigning er forårsaget af en mere professionaliseret indsamling af oplysninger om sagerne i sammenhæng med en mere effektiv profilering af de faglige organisationer, som bl.a. er nødvendig på grund af den stigende konkurrence om en vigende potentiel medlemsskare.

Det er stadig fortrinsvist i forhold til uorganiserede arbejdsgivere, at pengene sikres, men det foregår også i stigende omfang i forhold til DA’s medlemsvirksomheder.

I sammenhæng med stigningen af sager på LO/DA-området synes tallene at indikere en tendens i retning fra en fortrinsvist integrativ til en mere distributiv forhandlingskultur. Det hænger bl.a. sammen med, at organisationerne er blevet mere professionelle og fx i højere grad end tidligere har ansatte jurister og andre akademikergrupper til at understøtte sagsbehandlingen. Det syntes delvist at have ændret forhandlingskulturen, så det i højere grad bliver den juridiske eller retlige korrekte (eller mest fordelagtige) løsning, der kommer i fokus, snarere end hensynet til den, i forhold til konsensusrelationerne mellem parterne, mest integrative løsning.

Selvom det kan konkluderes, at sikringen af medlemmerne økonomisk må ses som et gode, syntes der også at være en bagside af medaljen. Hvis en distributiv forhandlingskultur bliver dominerende i forhold til den mere konsensusorienterede integrative forhandlingskultur, kan det i et længere perspektiv vise sig at blive en udfordring for den danske aftalemodel.

Kildefortegnelse

Arbejdsrettens årsberetning 2003. Hentet på www.arbejdsretten.dk

Nøgletal fra Lønmodtagernes Garantifond:

<http://www.atp.dk/www/portal.nsf/entryfrms!readform&Area=LG-forside>

Due, Jesper & Madsen, Jørgen Steen 1996: *Forligsmagerne – de kollektive forhandlingers sociologi*. København: Jurist og Økonomiforbundets forlag.

LO-Dokument: *Organisationspolitiske udfordringer 1999-2003*.

Artikler

Andersen, Peter. Fagbladet 3F: *Den danske model mister tempo*, 3/6 2005.

Deltamagasinet 2/2005: *En milliard til medlemmerne*, set på

<http://www.hkblade.dk/hkwww/BLADE/HKBLADE.NSF/docLookup/ABHE-6C9FVY?OpenDocument>

3F Industrigruppe: *Faglige knuder*. Set d. 3/6 2005 på

<http://mediacontent.sd.publicus.com/pdf/SD6706063.PDF>

HK Juridisk bistand: *HK sikrer 352 millioner til medlemmerne*. Set på

www.hk.dk/hkwww/omhk.nsf d. 15/6 2005

Krørup, Johs: *CO-Industri: For mange voldgiftsager*, 23. august 2005, set på

www.co-industri.dk

Petersen, Lene, Fagbladet 3F: *Over en milliard til medlemmerne*, 6/4 2005

Søborg, Lene: *Millionerne ruller*, HK, 6/4 2005

Søborg, Lene: *En milliard til medlemmerne*. HK, 6/4 2005

Udleveret materiale fra 3F

Beretning 2004 - Fremtid i fællesskab

Eksemplarer af afdelingernes indberetningsark

Udleveret materiale fra HK

Beretning 2003/2004 – HK's klagenævn 1994-2004

Statistiske oplysninger m.v. vedr. perioden 1/1 - 31/12 2004

Juridisk bistand i kongresperioden 2001-2004

Statistik over afsluttede juridiske sager fra 2001 til 2005

Interviews

Der er i alt gennemført seks interviews i perioden fra 16. juni 2005 til 2. august.

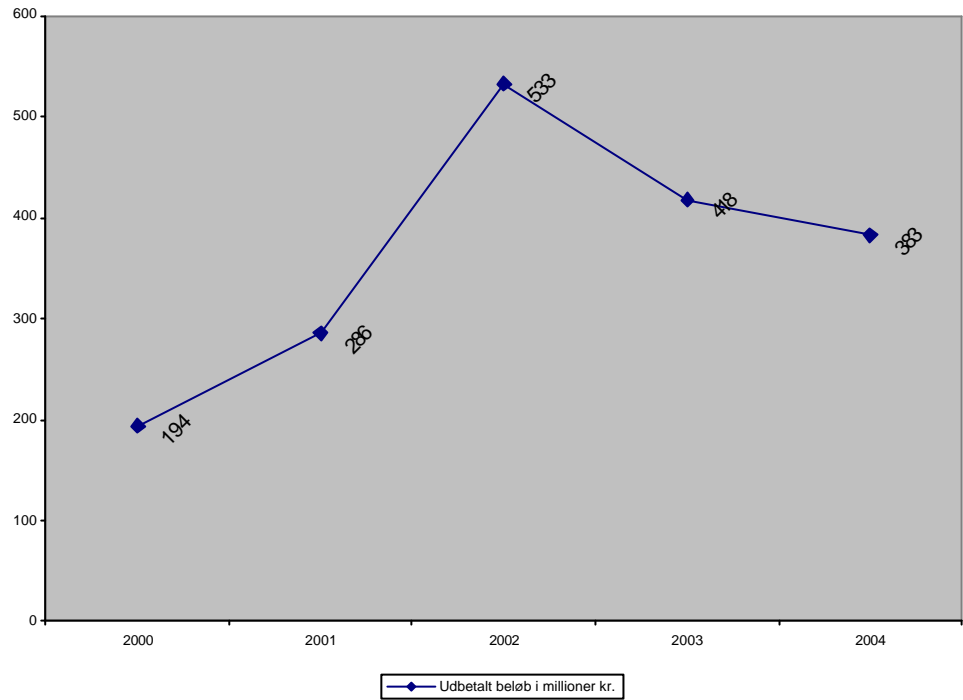
Relevante repræsentanter fra følgende organisationer blev interviewet:

LO, HK, 3F, DI og DA.

Der har efterfølgende været opfølgende korrespondance over mail og per telefon.

Bilag

Graf 1: Udbetalinger fra Lønmodtagernes Garantifond (data fra LG nøgletal)

Graf 2: Opgørelse over samtlige sager i arbejdsretten (data fra årsberetning 2003)

